

TUWALINDE

Mwongozo kwa Akina
Baba wa Watoto walio
na Ulemavu

TUWALINDE

Mwongozo kwa Akina
Baba wa Watoto walio
na Ulemavu

YALIYOMO

I. KILA MTU NI WA MAANA	6
II. KUELEWA ULEMAVU	7
III. MIKAKATI YA KUINGILIA KATI	11
IV. MAHITAJI YA MTOTO NA MAJUKUMU YETU..	13
V. MASWALI YA AKINA BABA	15
VI. UTETEZI (ADVOCACY)	16
VII. KUWALINDA WATOTO	17
HITIMISHO	18

Kwa Akina Baba,

Karibuni kwa "Tuwalinde, Mwongozo kwa Akina Baba wa Watoto walio na Ulemavu." Ingawa akina mama wanahusishwa sana kwenye malezi ya moja kwa moja, mchango wa baba katika malezi ya mtoto aliye na ulemavu umehusishwa na ubora wa afya ya kisaikolojia ikilinganishwa na familia ambazo akina baba hawahusiki kwenye malezi haya. Huu mwongozo utakusaidia kuelewa vitu ambavyo vitachangia watoto wako kukua kwa ubora na mazingira salama, na itakusaidia kutekeleza njia za kuwajali, kuwasaidia na kuwalinda.

Ili kufaidi kutoka kwa ujumbe wa mwongozo huu, unashauriwa kusoma na kutekeleza vipengee vilivyoandikwa. Wakati ambapo unakosa uhakika, shauriana na wenzako au shirika la The Action Foundation kwa usaidizi zaidi.

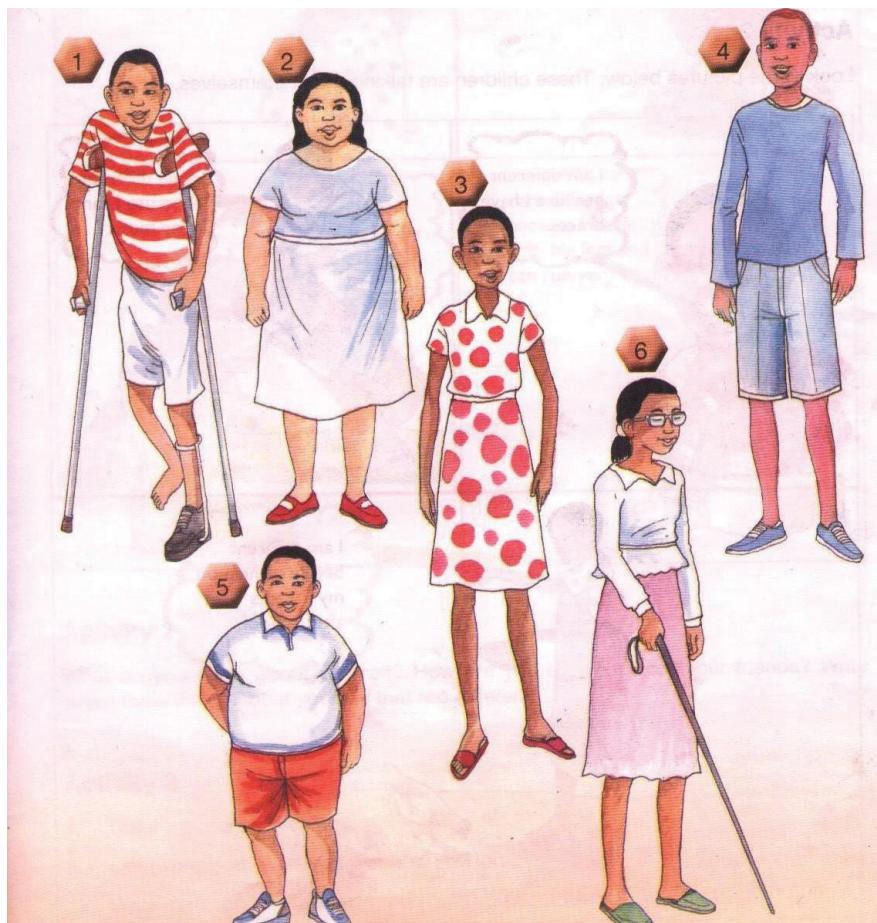
Furahia!

Maria Omare
Afisa Mkuu Mtendaji,
Shirika La The Action Foundation

I. KILA MTU NI WA MAANA

Tazama picha hii ya wasichana na wavulana. Ni kipi tofauti baina ya kila mmoja wao?

KUMBUKA

Kila mtu yupo tofauti. Licha ya utofauti wetu, kila mtu yupo tofauti kwa sababu hakuna yule ambaye yupo sawa kabisa na mwengine. Watoto walio na ulemavu mara kwa mara wanapata taabu kutekeleza shughuli za maisha ya kila siku kwa sababu ya changamoto zilizoangaziwa. Bila ya kuzingatia ulemavu wao, watoto hawa wana uwezo wa kuchangia kwenye jamii ikiwa watakuzwa kwenye mazingira yanayowajali. Kila mtoto aliye na ulemavu ana uwezo wa kutekeleza mambo fulani. Haya yanaweza yakawa kwenye ulingo wa sanaa, mipangilio ya mawazo na tabia za kudumu, au matumizi ya vipaji vyao. Kwa hivyo, ni muhimu kwetu kuzingatia vitu ambavyo watoto hawa wanaweza kuvifanya na vipaji vyao mbali na ulemavu. Tunaweza kutumia uwezo na vipaji vyao kusaidia sehemu ambazo wanapitia changamoto.

II. KUELEWA ULEMAVU

Kama akina baba, ni muhimu kuelewa ulemavu na jinsi ya kukabiliana na maswala yanayotokana na ulemavu. Kwa kufanya hivyo, lazima tutofautishe vitu viwili. Cha kwanza ni ile hali ya kuwa na **tatizo la muda mrefu** linalohusiana na mwili, uwepo wa viungo na utendaji kazi wa viungo hivi. Cha pili, **ulemavu** amba ni upungufu unaohushishwa na utendaji kazi wa viungo nya mwili. Upungufu huu unawekwa na mitazamo, taasisi na mazingira ambayo yanawafanya walemavu wasiweze kuchangia kikamilifu kwenye jamii.

Kuna aina tofauti za ulemavu;

- **Ulemavu wa viungo nya mwili;** huathiri kusonga kwa mwili wa mtu au muonekano wa viungo nya mwili.
- **Upungufu wa hisia;** unaoathiri uwezo wa kuona, kusikia au matumizi ya lugha na sauti.
- **Ulemavu wa akili.** Mtu aliye na akili kiwango chini ya wastani ikilinganishwa na umri wake na pia ana ukosefu wa ujuzi katika tabia ya kuiga katika shughuli za kila siku.
- **Ulemavu wa kusoma na kujifunza.** Hana tatizo kiakili bali hana uwezo wa kusoma kama wanarika wenzake.
- **Ulemavu ambatani;** hali ya kuwa na zaidi ya ulemavu mmoja kwa wakati mmoja.

Kuna hadithi nyingi na imani potofu kwenye jamii tofauti zinazoeleza vyanzo nya ulemavu. Hali hii inachangiwa na kutokuwepo kwa elimu mwafaka kuhusu mada ya ulemavu. Mifano yake ni;

- Ulemavu unasababishwa na laana
- Ulemavu ni ishara mbaya
- Mtu anaweza akaambukizwa ulemavu
- Ulemavu unasababishwa na uchawi
- Ulemavu unatoka kwa mama wa mtoto pekee.

Ni hadithi zipi ama imani potofu ambazo unaweza kutambua kwenye utamaduni ama jamii yako?

Visababishi nya kweli na vile vilivyothibitishwa nya ulemavu kwa watoto vinatofautiana. Mengine ni ya kibaolojia (hitilafu za jeni, kukumbana na dawa au chembechembe hatari kama pombe na nikotini wakati wa uja uzito, kujifungua kabla ya muda kufika na matatizo mengine wakati wa kujifungua mtoto.) Ulemavu mwingine unatokana na mazingira ambayo watoto wanakuzwa kama dhuluma zilizopita kiwango, kutelekezwa, magonjwa ya utotonu, ajali, msongo wa mawazo kwa mzazi au uraibu wa pombe. Maswala yanayolenga uchumi wa familia kama umaskini

pia yamehusishwa na kuchangia kuwepo kwa matatizo ya akili.

Wazazi wanaweza kuchukua tahadhari ili kuzuia ulemavu kwa watoto wao. Baadhi yao ni;

Kuzuia ulemavu wakati wa uja uzito;

- Kuepuka utumizi wa madawa bila sababu za kimsingi kwa sababu yanaweza kumdhuru mtoto kwa kiwango kikubwa.
- Kuepuka matumizi ya dawa za kulevyaa na pombe wakati wa uja uzito na pia kipindi cha kunyonyesha.
- Kuepuka kujamiiiana na mtu mwenye magonjwa ya zinaa.
- Kula lishe bora na ilioimarishta.
- Kutekeleza uchunguzi wa afya mara kwa mara.

Kuzuia ulemavu wakati wa kujifungua;

- Shughuli ya kupata mtoto lazima iongozwe na mtaalamu haswa kwenye mazingira ya hospitali palipo na vifaa vyote vinavyohitajika.
- Ikiwa kichwa cha mtoto kitaonekana kuwa kidogo au kikubwa kupita viwango vyaa kawaida, daktari anastahili kushauriwa haswa yule wa watoto.
- Kama itawezekana, kunyonyeshwa kwa mtoto kunastahili kuanza mara tu anapozaliwa.

Kuzuia ulemavu baada ya mtoto kuzaliwa na akiwa na umri mdogo;

- Uruhusu joto la mwili wa mtoto lizidi kiwango cha 38.3°C. Hili linaweza kusababisha kugonjeka kwa ntoto.
- Watoto wote wanastahili kupewa chanjo dhidi ya magonjwa ya kuambukiza kulingana na utaratibu wa Wizara ya Afya.
- Kuwa makini kuhusu majeraha ya kichwa na ajali.
- Hakikisha mtoto anapata lishe bora na maji safi ya kunywa.
- Usikumkubalie mtoto atumie vibanio vyaa nywele, vijiti vyaa kiberiti au kalamu kutoa nta masikioni.

KUMBUKA

Wanawake wajawazito wanastahili kujuzwa na kuelimishwa kuhusu matarajio ikiwa watapata mtoto aliye na ulemavu, ila wasifanywe kujihisi kuwa wana hati au kuogopa. Ni muhimu kwa wazazi kutafuta usaidizi. Jamii na marafiki wanastahili kuwashika mkono ikiwa mama atapata mtoto mwenye ulemavu. Huduma ya ushauri nasaha unastahili kutolewa wakati unapohitajika na pia kupatikana. Wahudumu wa afya kwenye hospitali na kliniki wanaweza kutoa usaidizi na mwongozo mwafaka pia kuhusu haya.

Mbali na furaha inayotokana na safari ya malezi, walezi wote wanakumbana na changamoto katika maisha yao binafsi, ya familia na ya jamii wakati wanawalea watoto wao. Bila ya kuzingatia muktadha, watoto haswa wenye ulemavu hukumbana na changamoto tofauti kwenye vipindi tofauti vya kukua kwao kama ifuatavyo;

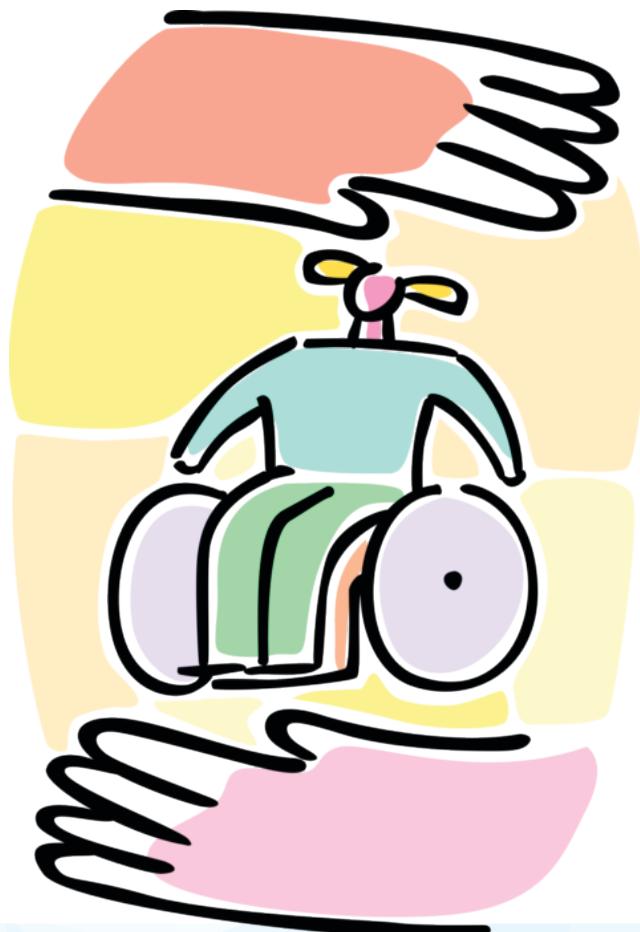
- Uchunguzi wa uja uzito na kuavya kwa mimba za vijusi vyenye ulemavu.
- Kunyimwa matibabu na utunzi unaofaa.
- Kukataliwa na familia, jamii na marafiki.
- Kujitengwa na maisha ya jamii kwa jumla.
- Kunyimwa haki ya masomo na haki zingine za kibinadamu.
- Matibabu ya Mara kwa Mara, mengine ya uchungu na yasiyokuwa na msingi.
- Kunyimwa haki ya kuhusishwa kwenye maamuzi yanayohusu maisha yao.
- Dhuluma na manyanyaso haswa ya kimwili, hisia, mapenzi na kutelekezwa.

Mara nyingi, walezi wa watoto walio na ulemavu hupata changamoto nyingi wanapokabiliana na majukumu yao. Wengi wao hawapati usaidizi kutoka kwa familia na jamii zao.

Baadhi ya hali za kuhangaisha wanazokumbana nazo ni;

- Ukosefu wa usaidizi kutoka kwa familia; familia na jamii wanaweza kumkataa mtoto na kuondoa usaidizi wao.
- Ukosefu wa rasilimali, haswa za kifedha za kumpa mtoto mahitaji ya msingi, masomo na matibabu.
- Kukosekana kwa elimu na ujuzi wa kutathmini hali ya mtoto na kumpa utunzi unaofaa.
- Unyanyapaa na kutengwa na familia na jamii.
- Vizuizi vya kupata huduma za msingi kama masomo, huduma za afya na kupata ajira.

Kuwa na mtoto au mmoja wa familia aliye na ulemavu unaweza ukaathiri familia kwa njia nyingi. Inaweza ikaathiri afya ya akili ya wazazi kwa sababu ya msongo wa mawazo unaotokana na changamoto za kumlea mtoto aliye na ulemavu.

- Wakati mwingine ndoa zinavunjika, na wanandoa wanatengana wakati mtoto aliye na ulemavu anapozaliwa. Wanawake huwachiwa jukumu la kuwalea watoto hawa.
- Wale ambao hawana namna na rasilimali au wanaogopa unyanyapaa, wakati mwingine huwatupa watoto wao. Walezi na familia zao wahitaji kusaidiwa kumudu, kuelewa na kukubali mabadiliko haya muhimu.
- Kuwa tofauti kunaweza kuleta unyanyapaa na kutengwa. Wakati mwingine, imani za tamaduni na dini zinaweza kuchangia familia na jamii kuamini kuwa kuzaliwa kwa mtoto aliye na ulemavu ni adhabu au inaleta bahati mbaya, ila huu ni upotofu wa mawazo.
- Kuwa na ulemavu kunaweza kufanya mtoto akaonekana kuwa tofauti. Utuftauti huu unaweza ukasambaa kwa familia nzima na kuchangia kutengwa. Ikiwa mtu anaonekana tofauti au tabia zake ni tofauti, itagharimu jitihada za ziada kwa wengine kuwa sawa kujumuika naye.
- Ulemavu unaweza ukaongeza uwezekano wa dhuluma kwa mtoto aliye na ulemavu. Mtoto huyu anaweza akaadhibiwa kwa sababu ya ulemavu wake, akatengwa ama akatelekezwa. Wakati mwingine wanaweza wakafungiwa chumbani ama kuzuiliwa kutoka nyumbani kwa kigezo kwamba walezi wao wanawalinda wasipate madhara kule nje. Familia zinastahili kuelewa njia mwafaka za kuhakikisha usalama. Hili lina maana kwamba watoto walio na ulemavu wanaweza wakadhulumiwa na watoto wenzao kwenye jamii, na pia watu wazima.
- Familia za watoto walio na ulemavu, ikijumlishwa na ndugu zao wanaweza wakakumbana na unyanyapaa na kutengwa. Hii ina maana kuwa familia nzima huenda ikatengwa. Kwa hivyo, ni muhimu kufanya kazi kwa pamoja ili kutafuta suluhu za kudumu. Hili litajumlisha familia za watoto walio na ulemavu kusaidiana, mmoja kwa mmoja na katika makundi ya usaidizi.
- Ulemavu unaweza ukachangia kuongezeka kwa umaskini katika familia wakati wazazi wanapokatiza shughuli za kiuchumi. Ndugu wanaweza kutolewa shulenii ili wakamtunze mwenzao aliye na ulemavu. Familia pia zinahitajika kugharamia mahitaji ya ziada yanayotokana na ulemavu kama huduma za afya na usafiri.

III. MIKAKATI YA KUINGILIA KATI MAPEMA

Miaka ya mwanzo katika maisha ya mtoto ni kipindi cha ukuaji mkubwa katika nyanja zote za ukuaji. Walezi wana jukumu kuu la kuwasaidia watoto wakue vyema kuanzia wanapozaliwa. Mbali na lishe bora, watoto wanahitaji kuchechemuliwa ili wakue vyema. Wakati baba anahimiza jitihada na hamu ya kujua kwa mtoto, mtoto atajituma zaidi ili kujifunza na kutaka kujua. Kwa hivyo, mikakati ya kuingilia kati na wazazi wenyewe watoto walio na ulemavu yanakuwa na matokeo bora wakati akina baba wanahusishwa kwenye mafunzo ya wazazi pamoja na akina mama.

Huduma za kuingilia kati mapema kwa watoto walio na ulemavu

Mikakati na huduma za kuingilia kati mapema yananawalenga watoto wadogo haswa wenyewe hatari ya vizuizi vya kukua, ama waliotambuliwa kuwa na vizuizi vya kukua ama ulemavu.

Kwa mfano;

- Huduma maalum kama za afya, taratibu za kurekebisha, matibabu yanayolenga kupunguza au kuponya hali fulani na vifaa vya usaidizi.
- Usaidizi unaolenga familia, kwa mfano mafunzo ama huduma za ushauri nasaha.
- Masomo ya kipekee na usaidizi kufikia huduma za msingi.
- Kuelekezwa kupata huduma za afya kama matibabu, kuchunguzwa ama kupata vifaa visaidizi.
- Kuanzishwa kwa kuchechemuliwa kwa ushirikiano na wazazi ili kuchechemua ukuaji na uwezo wa kukuza lugha ya mawasiliano.
- Kuwepo kwa lishe inayotosha na iliyoboreshwa.
- Huduma ya wataalamu kuwatembela watoto walio na ulemavu nyumbani kwao.

Umuhimu wa mikakati ya kuingilia kati mapema.

- Watoto walio na ulemavu ambao hupokea matunzo mema kwa kipindi cha uchanga wao wanapata nafasi kubwa ya kuwa watu wazima wenyewe afya njema na wenyewe manufaa katika jamii. Hili litapunguza kwa kiwango kikubwa gharama za masomo, huduma za afya na gharama kwa maswala ya kijamii.
- Miaka mitatu ya kwanza kwa maisha ya mtoto ni muhimu sana kwa ukuaji wa ubongo wake. Kwa hivyo, ikiwa watoto walio na ulemavu wataishi, washamiri, wajifunze, wawezeshwe na wachangie, basi ukuaji wao kwenye kipindi cha uchanga lazima uzingatiwe.
- Ikiwa itatambuliwa mapema, baadhi ya ulemavu unaweza ukatibiwa au ukarekebishwa kwa taratibu za upasuaji.
- Kwa mikakati ya kuingilia kati mapema, tunaweza kumsaidia mtoto na kukabiliana na ulemavu vyema.

Huduma zinazopatikana na wahudumu wa kuwasaidia watoto wenyewe ulemavu

Kuna huduma nyingi nje ya jamii yako ambazo zinaweza kuwasaidia watoto moja kwa moja au kwa njia zisizokwu za moja kwa moja. Hizi hapa baadhi yao;

- **Hospitali na wahudumu wa afya;** Unaweza ukatembela daktari wa watoto, mtaalamu wa sikio, pua na koo, mtaalamu wa macho, matatizo ya akili na mtaalamu wa kurekebisha mifupa na misuli.

- **Wataalamu wa mwili;** Hawa husaidia kurejesha na kuboresha jinsi mwili wa mtoto na viungo vyake vinasonga na kufanya kazi. Wao hutumia mbinu za kuzidisha nguvu kwenye misuli na kuboresha ushirikiano wa viungo vya mwili. Hawa pia huwashauri watoto na wazazi kuhusu vifaa visaidizi ambavyo mtoto anaweza akatumia ili kuboresha utendaji kazi wa mwili, miguu na mikono yake.
- **Mtaalamu wa kutibu kwa kutumia shughuli za kila siku;** Hawa hujihushisha na ujuzi wa kujisaidia ambao huboresha shughuli za kila siku kwenye maisha ya mtoto kama kuvaa nguo, kula, kwenda choo, kucheza na kutangamana na watoto wengine. Wao hushauri watoto na wazazi jinsi ya kuboresha maisha ya kila siku na vifaa maalumu vya kuboresha utendaji wa shughuli za kila siku.
- **Wataalamu wa matumizi ya lugha;** Hawa hutumia mbinu za kipekee kukuza na kuboresha jinsi ya kuwasiliana, pamoja na uwezo wa kuongea na kutumia lugha. Hawa wana uwezo wa kuwasaidia watoto wenyewe usonji au tawahudi (tatizo la kinafsi na la kihisia linalowatokea watu tangu utotoni na kuathiri uwezo wao wa kuwasiliana na wengine, kudhoofishwa kwa uwezo wa mwingiliano wa kijamii na mawasiliano, na kwa tabia finyu na ya kujirudiarudia – kwa kiingereza autism) na wazazi wao. Wao hushauri vitu vya kufanya ili kuboresha maisha ya kila siku ya mtoto.
- **Wataalamu wa Lishe;** Mtoto mwenye tatizo la kiafya ambalo linatokana na lishe anaweza akapelekwa kwa wataalamu hawa. Hapa atashauriwa pamoja na wazazi wake aina za vyakula ambazo mtoto anastahili kula, muda wa kula na jinsi ya kutayarisha.
- **Maafisa wa huduma za kijamii;** Huwasaidia wazazi kupata aina ya vifaa vinavyopendekezewa watoto na daktari. Vifaa hivi ni kama vile vya kuboresha uwezo wa kusikia, miwani, viti vya magurudumu na vifaa vya kutembea.
- **Maafisa wa haki za watoto;** Hutoa ushahuri kwa maswala ya watoto yanahu su haki na pia sheria. Kwa mfano, wao husaidia kupambana na kesi za dhuluma kwa watoto.
- **Ofisi ya elimu;** Wazazi wa watoto walio na ulemavu wanaweza kupata ushauri na usaидиzi kutoka kwa ofisi ya mashinani ili kumpeleka mtoto katika shule ya msingi. Pia wanaweza saidia kutoa vifaa vya kusoma na kufunza kama vile vitabu.
- **Mashirika yasiyo ya kiserikali;** Huenda kuna mashirika yasiyo ya kiserikali ambayo yanaendeleza operesheni zao karibu na mazingira unayoishi, ambao wangependa kupiga jeki elimu ya watoto wachanga kwa njia tofauti. Unaweza ukachunguza ikiwa kuna uwezekano huu kutoka kwa ofisi za serikali hapo mtaani kwako.

Sehemu za kutafuta usaidizi

Kenya Institute of Special Education (KISE)

Kasarani, Off Thika Road Nairobi. Barua pepe: info@kise.co.ke; Tovuti: : www.kise.co.ke

Ministry of Gender, Children and Social Development,
Building, Block A, Eastern Wing, Floor.
Barua pepe:infomation@gender.go.ke

Special Education Professionals
Barua pepe:: sep_professionals@yahoo.com

The Action Foundation
Hse H52, Olympic Estate, Off Kibera Drive.
Barua pepe: info@theactionfoundationkenya.org
Tovuti: www.theactionfoundationkenya.org

IV. MAHITAJI YA WATOTO NA MAJUKUMU YETU

Watoto wanahitaji chakula, maji, usafi wa mazingira na huduma za afya ili kuishi.

ILA WANAHITAJI PIA...

Mapenzi, upendo na umakini, kuchechemuliwa akili, kuelekezwa na kusaidiwa kukua kwenye mazingira salama na yalio mazuri.

Kwa sababu kuna utofauti na aina mbalimbali ya wazazi na walezi, kunahitaji kuwa na maelezo wazi, uzoefu, usaidizi, elimu na mwongozo ili kuwasilisha mazingira mazuri yaliyo salama, yanayokuza na kuchangia kukua vyema kwa mtoto. Watoto pia wana mahitaji ya kimwili, kijamii, usalama na ya kujikubali.

Mahitaji ya hisia ya watoto yanahu;;;

- Umakini
- Kuwakubali
- Kufurahikia uwepo wao
- Kuwatia moyo
- Upendo na mapenzi
- Heshima
- Usaidizi
- Faraja
- Ruhusa
- Usalama

Namna ya kuhimiza viambatanisho kwa akina baba;

- Weka jitahada za kuwepo kwa maisha ya mtoto.
- Kuwa makini kuzingatia ishara za mtoto.
- Toa majibu au shughulikia ishara za mtoto kwa haraka na ipasavyo.
- Kuwa mtu mzuri, anayejali na mwepesi wa kupokea hisia za mtoto.
- Fuata uongozi wa mtoto wako na ushirikiane naye kwa namna anavyocheza au kutangamana.
- Epuka kumchechemua mtoto wako kwa kuzidisha mnapotangamana.

Mahitaji ya hisia

- Chagua hitaji moja au mawili ya hisia ambayo utajitahidi kutimiza kwa mtoto wako
- Bainisha njia za kipekee ambazo utatumia kutimiza mahitaji haya.

Walezi wana jukumu la kupeana mazingira mema ambayo yatamruhusu mtoto kukua vyema. Haya yanajumlisha msaada wa kimwili, kihisia, kisaikolojia na usalama.

Majukumu maalum ya akina baba

Utunzi wa mwanzo wa maisha ya mtoto na majukumu ambatanishi mara nyingi yanahusishwa na akina mama, huku mchango wa akina baba unashaulika. Walakini, utafiti umeonyesha kwamba kuhusika kwa akina baba kwenye malezi ya mwanzo unachangia vyema ukuaji wa mtoto na afya ya kisaikolojia kwa muda mrefu. Hili lina maana kwamba akina baba wana jukumu muhimu la kutekeleza kwa maisha ya watoto wao. Utafiti zaidi kuhusu

maisha ya mwanzo na elimu
umeonyesha kwamba kuhusika kwa
akina baba kwenye maisha ya watoto
wao unachangia watoto kujiamini
na kufanya vyema shulenii. Kwa
wakati huo, watoto wenye mchango
mdogo na wale wasio na mchango
wa baba wana nafasi kubwa ya kuwa
waraibu wa dawa za kulevya na
pombe. Wavulana nao wanakuwa
na uwezekano mkubwa wa kuwa
wahalifu na wenye vurugu. Watoto
watahisi salama ikiwa watalindwa na
akina baba wao, wakiwapenda na
kuchangia maishani mwao, haswa
kwenye miaka yao ya mwanzoni.

Majukumu ya akina baba kwa kuwakuza wanao yanaweza yakawa kama ifuatavyo, ila sio kwa ukamilifu:

- Kumfariji mtoto wakati hana furaha ama anahitaji kuhakikishiwa.
- Kuwasikiliza na kuwa makini kwa yale mtoto anayasema ama vitendo vyake.
- Kuwa kielelezo chema kwa watoto; Kuwasaidia kwenye hatua zao za kimasoma na kujifunza.
- Kutenga muda wa kuwa na wanao. Kushughulika pale nyumbani na kusaidia kwenye maswala kama kuwalisha, kuwaogesha na kuwavisha wanao, pamoja na kucheza na watoto.
- Kuwaruhusu watoto kueleza hisia zao wakati hawana furaha ama wameumia.
- Kutafuta namna zisizo za vurugu za kuwaadhibu watoto; [Ikiwa kumpiga mtoto kutasababisha kuumia, itaashiriwa kama dhuluma. Kutumia maneno ya kudunisha kwa mtoto kunaweza kuashiriwa kama dhuluma ya hisia.]

Hali ya kuwa baba wa mtoto aliye na ulemavu iko vipi?

Matukio yetu ya kuwa akina baba wa watoto walio na ulemavu mpaka sasa; Waza kuhusu yoyote:

- Matukio ya mshangao
- Matukio ya kuvunja moyo
- Matukio ya matumaini
- Furaha ya kuwa mzazi mpaka sasa

V. MASWALI AMBAYO HUULIZWA NA AKINA BABA

Ni vipi naweza kuwasiliana na mtoto wangu aliye na ulemavu na nitajua vipi kwamba anataka kunieleza jambo?

Baadhi ya watoto walio na ulemavu wataweza kuzungumza nave. Wengine hawataweza kuzungumza. Walakini, wao hupasha ujumbe bila ata ya kuongea. Kwa mfano, mtoto akizaliwa kwenye familia, yeche kuhusisha bila kuongea. Utajifunza vitu ambavyo mtoto anapenda ama hapendi kulingana na jinsi anatabasamu, kucheka ama kulia. Mfumo huu unatumika pia kwa watoto walio na ulemavu amba hawawezi kuongea. Watakueleza wanachopenda kwa tabasamu ama kucheka, na vile wasiokipenda kwa kulia ama kukuonyesha sura isiyokuwa na furaha. Kwa watoto amba hawana uwezo wa kusikia na kuwasiliana kwa kutumia sauti, akina baba wanashauriwa kujifunza lugha ya ishara ili kuwasiliana nao.

Ni kipi naweza fanya siku baada ya siku ili kuhakikisha namchechemua mtoto wangu na ukuaji wa ubongo wake?

Watoto huchechemuliwa na kila kitu kwenye mazingira yao; sauti, tabasamu na kutangamana. Kwa hivyo, ikiwa mtoto wako aliye na ulemavu yupo karibu nave, hakikisha unachukua muda kuwa naye ukimfafanulia unayofanya kwa lugha nyepesi. Unaweza pia ukatabasamu, huku unamueleza vyote kuhusu mazingira husika na kutoa sauti za ishara ili kumchechemua akupe jibu. Unaweza pia ukamchechemua moja kwa moja kwa kuchenza naye, kutengeneza vifaa vya kuchezza nyumbani, kuweka mawe kwenye chupa na kuitingiza na kwa kupunga vijitambaa vyenye mistari yenyre rangi tofauti mbele ya macho yake. Kuna vitu vingi ambavyo unaweza kufanya kwa kutumia vifaa vinavyopatikana pale nyumbani.

Ni vipi naweza kuchenza na mtoto wangu mwenye ulemavu?

Watoto wenye ulemavu hufurahikia kuchenza kama mtoto yeyote yule. Wao hupenda unapowasomea, kuwaonyesha picha, kuwatekenya, kuwapiga pambaja au kuwakumbatia, na kuwabembeleza. Watakujibu kwa kicheko na tabasamu. Ikiwa hawatafurahishwa na mchezo unaowachezea, watakwambia. Watakatiza kucheka na kutabasamu pia. Jaribu kitu kingine maana unawafahamu vyema.

Ikiwa sina muda au uwezo wa kununua vifaa vya kuchezza, nitafanya nini?

Ikiwa huna muda mwangi wa kuchenza na mtoto wako, huenda kunao wanafamilia pale nyumbani amba hawaweza kuchenza na mtoto wako aliye na ulemavu. Ndugu na dada wanakuwa wazuri sana karibu na watoto walio na ulemavu. Wao huwachechemua kwa kuzungumza na kuchenza nao sana. Huwa hawaonekani kujali ikiwa ndugu yao ana ulemavu au la. Kwa hivyo, wao hucheza naye kama mtoto mwengine yeyote. Ikiwa huna uwezo wa kununua vifaa vya kuchezza, unaweza ukatumia vitu vinavyopatikana pale nyumbani kutengeneza vifaa hivi, kwa mfano mpira uliotengenezwa kwa soksi ama kayamba/maraka kwa tumia chupa na vijiwe vidogo vidogo.

VI. UTETEZI (ADVOCACY)

Kwa nini tufanye utetezi;

- Inatupatia nafasi ya kuzungumzia matukio yetu ya muhimu na mtoto wetu.
- Sisi ni wataalamu kuhusu watoto wetu maana tunafahamu wanachohitaji.
- Mtoto anahudumiwa vyema wakati wazazi na wataalamu wanafanya kazi kwa pamoja.
- Hakuna anayejali mtoto wetu zaidi yetu na tunaweza kuwazungumzia mpaka wafikie viwango vwa kujiwakilisha wenyewe.

Utetezi wenge ufanisi unahitaji ujuzi ufuatao;

1. Kuelewa ulemavu wa mtoto;

- Inakusaidia kuelewa njia za kumlea mtoto wako.
- Itakusaidia kuuliza maswali ya msingi na yenye taarifa.
- Itakusaidia kuelewa ikiwa huduma zinazotolewa ni sahihi na za manufaa kwa mwanaao.

2. Fahamu washikadau wakuu

- Hili litakusaidia kumshawishi mtu kufanya mabadiliko ambayo yatamfaa mwanaao.
- Unastahili kujua nani ambaye ana mamlaka ya kufanya maamuzi na mabadiliko; kuna mfumo wa tabaka? Kuna mtu mwenye cheo kikubwa au mamlaka mengi? Ikiwa mtu fulani hawezi kukusaidia, ni yupi mwingine mwenye majukumu ya juu ambaye anaweza kukusaidia?

3. Fahamu haki na majukumu yako.

- Haitoshi kufahamu ni nani mwenye mamlaka. Wazazi wanastahili kuchangia kwa msingi wa kuelimika na kufahamu.
- Watoaji wa huduma wote wana uratibu wa kufanya kazi yao. Wanao utaratibu, fomu, sera na wakati mwingine sheria na kanuni zao. Fanya utafiti wako vyema.

4. Jipange vyema

- Taasisi nyingi na huduma zinahitaji stakabadhi, data na rekodi. Kwa hivyo viandae vyema vile ambavyo unavyo.
- Weka rekodi nzuri na za undani za mtoto wako kwa sababu huwezi kufahamu ni vipi utavihitaji ziku za baadaye.
- Hifadhi anwani na nambari ambazo huenda zikawa za muhimu.

VII. KUWALINDA WATOTO

- Watoto wana haki ya afya njema, maji safi, lishe bora, mazingira safi na salama.
- Watoto pia wana haki ya kupata elimu nzuri na ya kiwango cha juu.
- Watoto wana haki ya kucheza na kupumzika
- Watoto wana haki ya kulindwa dhidi ya utekaji nyara.
- Watoto wana haki ya kuchangia maoni yao, kusikilizwa na watu wazima na kuangaziwa kwa makini.
- Watoto wana haki ya kupata maelezo ambayo ni muhimu kwa ukuaji mwema.
- Watoto wana haki ya kulindwa kutokana na kuumizwa au kutendewa maovu.

KUMBUKA

Watoto wengi wanaotuzunguka wanapitia dhuluma dhidi ya watoto,
 Watoto wanadhulumiwa kimwili na kihisia,
 Watoto wote wana haki sawa bila kuzingatia wao ni akina nani,
 wanaishi wapi, wawe wavulana ama wasichana, matajiri ama
 masikini, walio ama wasio na ulemavu.

Wakati watu wanataka kuwaumiza watoto, kuwaita majina mabaya ama kuwatendea vitu vibaya, tunasema kwamba wanawadhulumu watoto. Njia ambazo watoto wanadhulumiwa ni kama;

- Kuumiza miili yao kwa kuwachoma, kuwagonga ama kuwapiga vibaya.
- Kuwatamkia maneno yanayowafanya wajihisi wamedunishwa.
- Kuwatupa, kuwatelekeza na kuwafungia.
- Kuwadhlumu kimapenzi.
- Kuwaonyesha picha ama matukio ambayo yamezidi umri wao.
- Kuwanyima chakula, kutowapeleka shulenii ama hospitalini ata wakati mtu anaweza kumudu ghamama ya kufanya hivyo.
- Kuwalazimisha kufanya kazi ambazo ni ngumu kwao.
- Kuwashawishi watoto wanywe ama wakauze pombe na dawa za kulevya.

Kuhitimisha, ni muhimu kuzingatia kwamba;

- Watoto hudhulumiwa na watu ambao wanafahamika kwa wazazi au kwa watoto wenyewe.
- Watu wengi wanaogopa kuzungumza ata wakati wanafahamu kuwa mtoto anadhulumiwa.
- Tunastahili kukataa kudhulumiwa kwa watoto kwenye mazingira yetu - kila mtoto ana haki ya kulindwa.

Tunaweza kuchukua hatua ya kukomesha dhuluma kwa watoto kwa kupiga ripoti kwa

- Chifu ama wazee wa kijiji
- Polisi
- Maafisa wa kuwalinda watoto, ikijumlisha maafisia wa afya wa jamii (Community Health Volunteers, CHVs)
- Mashirika ya kutetea haki za watoto na mashirika yasiyo ya kiserikali.

HITIMISHO

Orodhesha vitu ambavyo umejifunza kuhusu jukumu lako la ulezi kwa watoto walio na ulemavu;

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Orodhesha vitu ambavyo utaboresha kwa majukumu yako ya ulezi kwa watoto walio na ulemavu

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

SASA NAFAHAMU

Shirika la The Action Foundation limechapisha, **Tuwalinde, Mwongozo kwa Akina Baba wa Watoto walio na Ulemavu** kwa ufadhili wa Comic Relief; kama sehemu ya mradi wa Utunzaji na Kulinda Watoto walio na Ulemavu ikitekelezwa kwa ushirikiano na Centre for Enterprise Development and Innovation (CEDI).

Kwa ufanuzi zaidi, tafadhali wasiliana na:

The Action Foundation

Hse H52, Olympic Estate, Off Kibera Drive
Barua pepe: info@theactionfoundationkenya.org

Tovuti: www.theactionfoundationkenya.org

